

Десети национални славистични четения

От 22 до 24 април 2010 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Учебния център на БЧК в с. Лозен се проведе *Десетите национални славистични четения* на тема „Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури“, посветени на 90-годишнината от рождението на проф. Светомир Иванчев. Те бяха организирани от Катедрата по славянско езикознание и Катедрата по славянски литератури на Софийския университет.

В конференцията взеха участие учени от Албания, Беларус, България, Македония, Полша, Словакия, Словения, Сърбия, Турция, Украйна, Хърватска, Черна гора и Чехия. Бяха изнесени общо 50 езиковедски и 46 литературоведски доклада, посветени както на общотеоретични проблеми, така и на частни въпроси от областта на *историята* на славянските езици и литератури, *диалектологията*, *съвременните славянски езици и литератури*, *съпоставителните изследвания* и др.

Езиковедските доклади бяха представени в секция „Норма, дискурсивни практики и езикова идеология в славянските езици“, чиято работа протече в рамките на пет подсекции. Докладите из областта на литературознанието и фолклора бяха обособени в секция „Факт и фикция в устната и писмената словесност“, която беше разделена на три подсекции. В това съобщение ще се спрем накратко на лингвистичната проблематика, обсъдена по време на четенията.

Десетите славистични четения бяха официално открити в Аулата на СУ „Св. Климент Охридски“ от декана на Факултета по славянски филологии проф. Панайот Карагьозов. Той връчи на проф. Руселина Ницолова наградата на Факултета по славянски филологии за най-добра езиковедска книга за 2008–2009 г. за труда ѝ „Българска граматика. Морфология“ (София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2008. 523 с.).

Уводният доклад на пленарното заседание, озаглавен „Кому е нужна славистиката днес?“, бе изнесен от Т. Бояджиев. Той изтъкна относително неблагоприятните условия за развитие на славистиката в съвременната геополитическа ситуация и анализира перспективите и новите предизвикателства, пред които тя е изправена.

М. Йесеншек от Университета в Марибор в доклада си „Между езиковата политика и идеологията в словенското панонско езиково пространство“ разглежда взаимоотношенията между езика и обществото на неговите носители.

Х. Гладкова от Карловия университет в Прага представи резултатите от детайлно проучване на употребата на умалителните съществителни в български и чешки оригинални и преводни текстове („Българо-чешко сравнение на деминутивите върху материал от пражкия паралелен корпус“).

В доклада „Многообразието в славянските езици и техните диалекти – линг-

вистични проучвания и „нелингвистични“ интерпретации“ В. Радева подчерта ролята на изследването на славянските диалекти за някои съвременни форми на национализъм, като посочи, че представянето на диалектите в лексикографски източници е пряко свързано с проблема за идентификацията и приобщаването на малките езикови общности.

В подсекция „Терминология, превод, реклама“ беше обсъден широк кръг въпроси. Б. Нишева откри тенденции при образуването на неологизми-прилагателни в „Новите български и чешки прилагателни «под режима» на медийния език“. Според авторката, освен от заемането на нови термини, съвременната динамика е повлияна и от семантични процеси – старата форма се изпълва с ново значение.

В „Актуализиране на дословното значение на фразеологични единици в полски и български рекламни текстове“ Д. Денчева се спря на двойната актуализация на фразеологизмите, която поражда допълнителни конотации в контекста на рекламния дискурс.

С доклада си „Специфика на съвременната бизнес кореспонденция на руски и български език (в съпоставителен план)“ Д. Лесневска насочи вниманието на присъстващите към смесицата от стилове, разчупеността на формата и интернационализацията на терминологията, характерни за някои жанрове на деловата кореспонденция в двата езика.

В „Архетипната анатомия на езика като демистификатор на езиковия канон (по «Космос» на Вл. Гомбрович)“ Д. Хамзе се спря на контраформата на архетипното привличане, на архетипната панорама като място за езикова инициация, за регенериране и пресъздаване на човешката същност.

Предмет на оживена дискусия в подсекция „Лексика и стилистика“ бяха редица актуални проблеми на съвременната езиковедска славистика. Теоретичните въпроси на съпоставителния анализ бяха

разгледани от И. Гугуланова в „Културноантропологични аспекти на съпоставителните славистични изследвания“. Ударението беше поставено върху когнитивните аспекти при проучването на езика като посредник в межкултурния диалог във връзка с различията в езиковата картина на света.

На възможностите на лексико-статистичните методи при проучването на лексикалния фонд и създаването на диференциални речници бе посветен докладът на А. Ангелов „Лексикален обмен и семантични промени в славянските езици“.

Сл. Величкова в „Наблюдения над лексикалното нормиране в Република Македония“ изтъкна новите тенденции за замяна на сърбизмите с домашни думи, отразени в „Ръководство по езикова култура“ на Бл. Корубин.

Интересен анализ на иронично оцветените фразеологизми в българския и полския език с опорен елемент фитоним и поражданите от тях конотативни значения представи К. Попова в „Иронията като начин за откриване на истината“.

Й. Трифонова се спря на съвременното състояние на двуезичната лексикография с оглед на новите потребности на комуникацията между представители на българската и другите славянски езикови общности в „Българо-славянски и славянско-български преводни речници“.

През втория и третия ден заседанията в секция „Норма, дискурсивни практики и идеология в славянските езици“ бяха разделени в подсекциите „Дискурс“, „Норма“ и „Идеология, мистификации“.

Вниманието на участниците в подсекция „Дискурс“ беше фокусирано върху анализа на дискурсивните практики, използвани в славяноезичната комуникация. Голяма част от представените изследвания бяха обединени тематично около въпроса за прагматичните аспекти на езиковата реализация на истината и лъжата.

В доклада си „Валиден ли е принципът на кооперативно комуникативно взаимодействие на Грайс, когато се лъжем по-

между си?“ М. Стаменов изтъкна, че моделирането на комуникацията в случаите на лъжа изисква преформулиране на максимите на Грайс по начин, който позволява тяхната систематична експлоатация.

В „Езикови механизми за разобличаване на лъжата в политическия дискурс“ Р. Стефчева сподели наблюденията си върху ролята на антонимната противопоставеност като основен идентификатор на лъжата в речта, обслужваща партийно-политически цели.

М. Крайнци Ивич от Университета в Марибор представи в доклада си „Samo hecam se... / Eh, malo se ti lažem... (Само се шегувам / Майтапя се)“ резултатите от изследването на конвенционализираните изрази от словенската разговорна реч, с употребата на които говорещият цели да прецизира своя комуникативен принос и да коригира интерпретацията от страна на реципиента. Тя отбеляза, че причините за нарушаването на максимата на Грайс за качеството са свързани със съществуващите културни конвенции или стратегии за учтивост.

Докладът на С. Петкова „За явното смекчаване на критиката като стратегия на непряката комуникация“ беше посветен на функционално-прагматичния анализ на руските вметнати метаезикови маркери, сигнализиращи за модифициране на пряката негативна оценка с цел да се спази принципът за учтивост. Подчертано беше, че метадискурсният коментар стимулира допълнителните интерпретативни усилия на адресата (извеждането на импликатура) и така гарантира подразбирането на истинския смисъл на изказването.

В изследването на И. Мавродиева и Й. Тишева „Академичен дискурс и нови практики в академичната комуникация“ бяха разгледани особеностите на общуването в академична среда. Определени бяха основните характеристики на академичната дискурсивна общност, както и специфичните за нея жанрове и комуникативни практики.

А. Мъркониц от Университета „Й. Ю. Щросмайер“ (Осиек) изнесе доклад на тема „Пространството на кафенетата в Осиек: между фикцията и факта“, в който взаимодействието между тези категории бе проучено в синхронната и диахронната перцепция на два художествени текста („Djevojka s ljljanom“ на Д. Мелкус и „Priče iz supera“ на А. Мъркониц). Беше обоснована тезата, че обединяващите художествени мотиви за кафенето и кафебара очертават специфични топоси в социокултурното пространство, чрез които личността и историята проверяват истинността на своята екзистенция.

В доклада си „За една (не)благородна лъжа на преводача Диньо Божков“ З. Зафер от Университета „Гази“ (Анкара) разказа за преиначаването на истината за обстоятелствата, при които руският писател Григорий Петров е създал книгата си за Финландия и разкри мотивите за мистификацията при превода на текста на български през 20-те години на XX век.

Оригиналните наблюдения на Д. Иванова върху паралелизма на клишетата, отразяващи представите за социалистическото минало в Словакия и България, бяха показани в доклада „Дискретният чар на социализма (по мотиви от «Zlaté 60. roky» и «Инвентарна книга на социализма»)“. Наред с многото сходства в анализиранията два текста бяха отбелязани и редица различия, свързани със субективния подход към интерпретацията на фактите: българските автори Г. Господинов и Я. Генова гледат на социализма отстраня, като акцентират върху визуализацията на характерните за него предмети, докато словакът Ю. Шебо използва носталгично-ироничния похват, припомняйки за „духа на 60-те“.

В рамките на подсекция „Идеология, мистификации“ Р. Глушица от Университета на Черна гора представи доклад на тема „Черногорският език между лъжата и истината“.

Г. Шват-Гълъбова от Варшавския университет в „Още веднъж за Батак.

Версия на Антони Пьотровски“ се спря на една от възможните интерпретации на историческите факти, свързани с българската история непосредствено преди Освобождението.

В доклада си „Езикът на Българското и Чешкото възраждане – цел, средство, национална идеология“ Б. Борисов показва ролята на езика за възрожденското общество и неговата идеология в епохата на формиране на съвременните славянски нации – чешката и българската.

В „Идеята за славянската взаимност през последните десетилетия на XIX в. между науката и идеологията“ Н. Иванова анализира диалектния материал в речника на Вук Караджич, като обърна внимание на особеностите на нормата като индикатор за произхода на един текст.

И. Христова-Шомова представи доклада си „Култът към светите Струмишки мъченици – средновековна мистификация или възкресена традиция?“, в който разгледа Службата за св. Струмишки (тивериополски) мъченици от св. Климент Охридски в различни ръкописи, както и акростиха с името на Климент в нея.

Л. Антонова-Василева разгледа лексемата *плавъ* в югозападните български говори в „Още една истина в една славянска мистификация“.

В доклада си „Ранните славянски минеи: предизвикателствата на лексиката“ Ц. Досева се спря на някои редки лексеми сред суфиксалните имена за лица в староруски преписи от XI–XII в. в Новгородските минеи., Минея на Дубровски, Путятиния миней и др. Тя обърна внимание и на общите песнопения, в които се срещат лексемите, което допринася за обясняването на неясните места и грешките в ръкописите.

П. Петков в „*Душеполезните беседи* от авва Анастасий Синаит на славянски или за една (не)осъществена книга“ идентифицира това съчинение в различни български, руски и сръбски ръкописи, а също така приведе и някои морфологични, син-

тактични и лексикални данни, свидетелстващи за произхода на неговия превод.

В подсекция „Норма“ бяха обособени подгрупи за съпоставителни и за описателни изследвания.

В подгрупа „Съпоставителни изследвания“ бяха представени 7 доклада, 3 от които бяха посветени на съпоставителното изследване на българския и сръбския език: М. Вукич от Философския факултет в Ниш представи „За някои конструкции за означаване на темпорални отрязъци в сръбския и българския език“; Д. Савова – „Пасивни конструкции в български и сръбски“ и М. Стефанов – „Декомпозираните предикати и лексикалният пасив във формиращия се научен дискурс в сръбския и българския книжовен език от края на XIX и началото на XX в.“

Чешкият език бе представен с доклада на М. Радичева „За някои употреби на родителен падеж в старочешки и в съвременния чешки език“.

На по-общи въпроси беше посветен докладът на В. Матеева-Байчева „Онтогенезата на сложното изречение в славистичната и западноезичната научна традиция“.

Вариантността в славянската норма беше в центъра на вниманието на В. Гешев в доклада му „Алократични варианти на речевия етикет (една особеност на българоезичния дискурс в три балкански държави)“, в който разгледа поздравите в речевата практика в България, Македония и Албания.

В. Стойкова представи многостранен съпоставителен модел в „Славянска компютърна морфология – интерпретация на модел на българския определителен член и на словоизменителни модели за руски, полски, чешки и словенски език“.

В подгрупата „Описателни изследвания“ бяха представени 10 доклада, посветени на конкретни явления от различни славянски и неславянски езици. Г. Бакърджиева се спря на съвременните процеси на апелативизация в доклада „Образуване на съществителни нарица-

телни имена от топоними“, а Д. Дошляк от Университета на Черна гора подложи на критичен анализ проблема за „Диалектите и нормата на черногорския език“.

На различни страни от развоя на украинския език бяха посветени три доклада: на А. Стаменова – „Специфика на формирането на украинския правопис до края на XIX век“, на С. Узунов – „Ненормативни явления в лексиката на съвременния украински език“ и на Ц. Китанов – „Ресурси в украинското интернет пространство“.

Н. Улчник от Университета в Марибор разгледа някои въпроси, свързани с „Нормирането на славизмите в словенския език“.

Два доклада бяха посветени на взаимодействието на албанския език с българските диалекти, които са в непосредствен досег с него – на Д. Л. Бело от университета „Ф. С. Ноли“ в Корча „Български езикови факти в албанския език“ и на Р. Бело от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – „Наставката *-ица* в българския и албанския език“.

Текстове от възрожденския период в развитието на българския език бяха анализирани в докладите на Д. Стоянова от Одеския национален университет „И.

И. Мечников“ „Функционирането на дак-конструкции и инфинитив в Женския сборник на Йосиф Брадати и в по-късната му преработка“ и на М. Димитрова „Преписи на Паисиевата „История“ от групата на Втори котленски препис“.

Работата на четенията приключи с кръгла маса на тема „Исторически формираните елементи на националната идентичност на славяните“, организирана от магистрантите в специалността Славянска филология в Софийския университет. Съпътстващи събития на четенията бяха: официалното откриване на Кабинета по словакистика в блок 17 в Студентския град и премиерата на книгата на Гражина Шват-Гълъбова „HAERESIS BULGARICA в българското културно съзнание на XIX и XX век“.

Очаква се да видим докладите от Десетите национални славистични четения с международно участие отпечатани в сборник, което ще даде възможност за по-подробно запознаване с проблематиката им и с приносите на техните автори.

Маргарита Младенова
Силвия Петкова

Представяне на българския семантично аотиран корпус

На 12.01.2011 г. във Франкофонския център на СУ „Св. Климент Охридски“ пред аудитория, препълнила залата, беше представен *Българският семантично аотиран корпус* (БулСемКор), разработен от Секцията по компютърна лингвистика (СКЛ) към Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“, БАН.

Българският семантично аотиран корпус предлага експертна семантична анотация на думите в корпус с големина около 100 000 думи. БулСемКор е част от Българския Браун корпус, издадена според определени правила, в която на всяка дума е приписано значение чрез асоциирането ѝ със синонимно множество в

БулНет (друг голям езиков ресурс, разработен от СКЛ – многоезична лексикално-семантична мрежа, където всяка лексикална единица е включена в синонимно множество, свързано с други синонимни множества чрез лингвистични и екстралингвистични релации). Семантичната анотация се комбинира с морфологична, морфо-синтактична и частична синтактична анотация. Характерно за Българския семантично анотиран корпус е, че всяка дума без изключение е обект на анотация, и ако не е налично срещнатото в корпуса значение на думата, то се създава. Това прави БулСемКор пълен и представителен за българския език продукт.

Основната цел на създаването на БулСемКор е да послужи като тренировъчен корпус за програма за автоматично отстраняване на семантична многозначност – автоматично асоцииране на произволна лексикална единица от текста с най-коректното за дадения контекст значение. От своя страна, автоматичното определяне на значението на дадена дума в текста е предпоставка за решаването на сложни задачи от областта на компютърната обработка на езика като автоматичен превод, автоматично категоризиране на документи, автоматично извличане на резюмета от текста и т. н., всяко едно от които е от пряка полза за обществото, за всички държавни, частни, неправителствени и научни организации, които се занимават с поддържане, съхраняване и разпространение на информация. Наред с това Българският семантично анотиран корпус представлява източник на езикови данни за теоретични изследвания от експерти в областта на граматиката, стилистиката, лексикографията, корпусната лингвистика.

Работата по корпуса е свързана с пре-

осмисляне на някои теоретични постановки за граматиката на българския език и преформулиране на редица правила, част от които са представени в сборника „Българският семантично анотиран корпус“, ред. и съст. Светла Коева. Пред аудиторията екипът на СКЛ с ръководител Светла Коева представи процеса на работата и постигнатите резултати – принципите на анотация, изработването на анотационни конвенции – общи и конкретни за отделните части на речта, програмата за анотация. Беше направена демонстрация на програма за търсене в БулСемКор по дума и лема, която показва всички значения на търсената дума в някои от формите ѝ или в основната ѝ форма – <http://dcl.bas.bg/semcor/>.

Създаването на БулСемКор, работата по анотацията, възникналите проблеми и начините за разрешаването им също са описани в книгата „Българският семантично анотиран корпус“, която в края на предоставянето всички присъстващи получиха като подарък. Получи се оживена дискусия, която от една страна е доказателство за интереса към темата, а от друга – за новаторския интердисциплинарен подход на екипа на СКЛ, който предизвика множество въпроси и коментари. Основният извод от представянето е, че постиженията на българската компютърна лингвистика трябва да се популяризират в по-голяма степен на подобни представления, защото не само езиковедите, но и всички хуманитаристи могат да имат пряка полза от разработките и постиженията в областта.

Екатерина Търпоманова